

Piętnaście lat bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej

W wyniku radykalnych przemian społecznych, gospodarczych i kulturalnych w kraju po drugiej wojnie światowej niezwykle istotne stało się zapewnienie placówkom bibliotecznym wysoko kwalifikowanych kadr. Było to jednym z podstawowych warunków pomyślniej realizacji rozległych zadań oświatowo-wychowawczych, organizacyjnych, dokumentacyjnych i naukowych, jakie stanęły w tym czasie przed polskim bibliotekarstwem. Nie mogły sprostać temu zadaniu dorywczo organizowane kursy przysposobienia zawodowego ani szkolnictwo bibliotekarskie na poziomie średnim. Stąd wynikła potrzeba organizacji studiów wyższych, którym początek dała utworzona w 1946 r. pierwsza powojenna Katedra Bibliotekoznawstwa na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Łódzkiego¹. Ograniczenia administracyjne i trudności organizacyjne, z jakimi spotykało się kierownictwo tej katedry, nie sprzyjały pracy naukowej i dydaktycznej, a zupełnym nieporozumieniem było przerwanie w 1954 r. działalności dydaktycznej. Równie niełatwe, chociaż nieco mniej skomplikowane, były początki Katedry Bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Warszawskim, otwartej w 1951 r.² i przekształconej później w Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, działający do dziś w ramach Wydziału Historycznego.

Trzecia z kolei uniwersytecka katedra bibliotekoznawstwa powołana została w 1956 r. na Uniwersytecie Wrocławskim³. Na wybór miejsca miały niewątpliwie wpływ bogate zbiory w bibliotekach wrocławskich, które stwarzały szczególnie zapotrzebowanie na wysoko wykwalifikowaną kadrę bibliotekarską do prowadzenia prac badawczych nad dziejami książki i kultury polskiej na Śląsku, co w efekcie miało (obok naukowego) duże znaczenie polityczne i społeczne.

Dynamiczny rozwój nauki i techniki, głębokie zmiany zachodzące w systemie i metodach nauczania uniwersyteckiego dostosowanego do wymagań współczesności doprowadziły do tego, że nieodzowne stały się zmiany programowe i organizacyjne w akademickim szkolnictwie bibliotekarskim. Oparte w głównym swym zrębie na koncepcjach J. Muszkowskiego i A. Birkenmajera, dotychczasowe programy nauczania nie odpowiadały aktualnemu stanowi wiedzy i potrzebom zawodowym. Rozwój gospodarczy, szybkie zmiany struktury demograficznej kraju, wzrost produkcji wydawniczej i środków masowego przekazu narzuciły bibliotekom konieczność wprowadzenia zmian organizacyjnych i metodycznych. Na skutek tego, potrzeby na wysoko kwalifikowaną kadrę bibliotekarską niepomierne wzrosły, których nie mogły zaspokoić ani ilościowo, ani jakościowo istniejące akademickie ośrodki kształcenia bibliotekoznawców.

¹ J. Muszkowski, *Pierwszy etap wyższych studiów bibliotekarskich UŁ (1945/46—1951/52)*. *Bibliotekarz* R. 20: 1953 nr 1 s. 10—13; H. Werno, *Katedra Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Łódzkiego 1946—1961*. *Roczniki Biblioteczne* R. 5: 1961 z. 1/4 s. 383—388.

² K. Remerowa, *Katedra Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego 1951—1961*; tamże s. 389—391; też, *Perspektywy rozwoju Katedry Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego*. *Bibliotekarz* R. 33: 1966 nr 5 s. 129—134.

³ S. J. Gruczyński, *Katedra Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (1956—1967)*. *Roczniki Biblioteczne* R. 11: 1967 z. 3/4 s. 467—482; K. Bednarska-Ruszałowa, *Instytut Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Jubileusz czterdzięty*. *Przegląd Biblioteczny* R. 51: 1983 z. 1 s. 3—11.

Odpowiedzią na taki stan rzeczy było opracowanie nowych programów nauczania, które przyjęto w dwóch wariantach. „Jeden odpowiadający kierunkowi księgoznawczemu, który nazwano profilem humanistycznym, drugi odpowiadający bibliotekoznawczemu, który nazwano profilem matematycznym.”⁴ Obowiązywały one od roku akademickiego 1975/76. Podjęto również decyzję o uruchomieniu nowych ośrodków kształcenia bibliotekoznawców na poziomie wyższym w uniwersytetach i wyższych szkołach pedagogicznych. W tymże roku akademickim było ich 14⁵.

Rezultatem tych działań było powołanie w 1974 r. pismem MnSzWiT zaocznych studiów z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie⁶. Studia zostały usytuowane na Wydziale Humanistycznym — w Instytucie Filologii Polskiej, którego dyrektor prof. dr Leon Kaczmarek był kuratorem w pierwszym roku ich istnienia. Organizację procesu dydaktycznego powierzył Rektor mgr Mieczysławie Adrianek, starszemu kustoszowi dyplomowanemu w Bibliotece Głównej. W roku następnym jej miejsce zajęła mgr Teresa Batorska⁷. Nastąpiły również zmiany organizacyjne. Od roku akademickiego 1975/76 studia te zostały związane z Instytutem Historii. Ich kierownikiem początkowo zostaje doc. dr Jan Gurba, a od 1 lipca 1976 r. prof. dr hab. Józef Szymański, który pełni funkcję kierownika Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa, powołanego przez Rektora z dniem 1 lutego 1977 r. Oparcie kierunku na związku z Instytutem Historii, a w szczególności z naukami pomocniczymi historii, najbliższymi swym przedmiotem zainteresowań problematyce bibliotekoznawstwa, a w niektórych punktach wręcz identycznymi wynikało również z troski o zapewnienie odpowiedniej kadry naukowej, realizującej na wysokim poziomie proces dydaktyczny.

Uregulowanie spraw organizacyjnych, pewna stabilizacja kadry naukowo-dydaktycznej, troska o podniesienie poziomu kształcenia, a także wyraźne zapotrzebowanie regionu na wysoko kwalifikowaną kadrę bibliotekoznawczą przyczyniły się do uruchomienia w roku akademickim 1977/78 studiów w trybie stacjonarnym.

Powstanie Studium Podyplomowego (w 1983/84) było wyrazem nie tylko stabilizacji organizacyjnej i dydaktycznej Zakładu, ale również prawidłowego rozwoju kadry naukowo-dydaktycznej, która — chociaż była szczupła i stosunkowo młoda — potrafiła w pełni wykonać cały proces dydaktyczny, realizowany równolegle w trzech pionach: na studiach stacjonarnych, zaocznych i podyplomowych.

W pierwszym roku istnienia studiów bibliotekoznawczych w ośrodku lubelskim zajęcia realizowane były według planu studiów opracowanego przez mgr M. Adrianek. Opierał się on na programach studiów stacjonarnych bibliotekoznawstwa i informacji naukowej o profilu humanistycznym. Zatwierdzony został przez MnSzWiT 4 czerwca 1975 r.⁸ Od roku akademickiego 1975/76 proces dydaktyczny realizowany jest według programu o profilu humanistycznym, opracowanego przez Zespół Dydaktyczny, powołany przez Ministra NSzWiT w 1973 r.⁹

Na mocy ustawy o szkolnictwie wyższym z dn. 4 maja 1982 r.¹⁰ przyznającej uczelniom prawo do realizacji studiów według własnego programu, opracowany został nowy plan studiów stacjonarnych, który, mimo późniejszych zmian, w zasadniczych zrębach obowiązuje do dziś¹¹. Obejmuje on oprócz przedmiotów stałych, przedmioty fakultatywne. Ponadto student ma prawo wyboru jednej z trzech specjalizacji: dawna książka, nauka o informacji, biblioteki publiczne. Tym, co wyróżnia go spośród programów realizowanych w innych ośrodkach, jest liczba godzin przeznaczonych na lektorały języków obcych. Na studiach stacjonarnych obowiązuje on w wymiarze 240 godz., a na zaocznych — 80 godz. i trwa przez 4,5 roku. Program kładzie nacisk na humanistyczne treści dyscypliny. Ma on dać w efekcie wielostronnie i gruntownie wykształconego przyszłego pracownika książki, przygotowanego do realizacji wszystkich zadań, jakie nakłada na niego współczesna nauka o książce.

⁴ H. Więckowska, *Akademickie kształcenie bibliotekarzy. Zarys historyczny*. Warszawa 1979 s. 51.

⁵ Tamże s. 56.

⁶ T. Batorska, *Bibliotekoznawstwo i informacja naukowa (BIN) — nowy kierunek studiów*. Z działalności Biblioteki Głównej. Informator UMCS 1976 nr 2 s. 37.

⁷ Tamże s. 38.

⁸ Tamże s. 40.

⁹ H. Więckowska, op. cit. s. 49.

¹⁰ Dziennik Ustaw PRL nr 14 poz. 113 art. 4.

¹¹ Zob. Aneks nr 1.

Program studiów zaocznych jest taki sam, z tym że obowiązuje tutaj 1/3 wymiaru godzin studiów stacjonarnych.

Również proces dydaktyczny na Podyplomowym Studium Bibliotekoznawstwa realizowany jest według własnego programu¹².

W roku akademickim 1981/82 bibliotekoznawstwo i informacja naukowa przeszły z 4-ro na 5-letni cykl kształcenia. W pierwszych latach istnienia studiów zajęcia dydaktyczne prowadzone były niemal wyłącznie przez pracowników bibliotek lubelskich (mgr mgr A. Adrianek (T. Gaworczyk, B. Flanczewska, M. Jasienowicz, J. Olczak, T. Batorska, S. Fedorko, M. Bownik, Z. Grochal, S. Pawelec, M. Wilczyńska). W zakresie przedmiotów filologicznych wspierali ich pracownicy Instytutu Filologii Polskiej, a zajęcia z historii Polski prowadzili pracownicy Instytutu Historii. Do czasu przejścia kierunku przez Instytut Historii nie podejmowano żadnych działań w celu pozyskania własnych pracowników naukowo-dydaktycznych, ani też z zewnątrz, czy takiego ukierunkowania zainteresowań naukowych młodych pracowników, które byłyby owocne dla bibliotekoznawstwa. Użyteczność pracowników Biblioteki Głównej okazała się niewystarczająca, zwłaszcza w momencie, gdy zaszła konieczność zorganizowania specjalizacji, rozpoczynającej się od proseminarium i koncentrującej się na seminarium magisterskim, co nie oznacza, że zrezygnowano w ogóle z ich wsparcia. Przez kolejne lata prowadzili oni zajęcia z bibliotekarstwa, bibliografii, czytelnictwa. W miarę jednak rozwoju własnej kadry, ich udział stawał się coraz to skromniejszy.

Powstanie Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa — to początek nie tylko stabilizacji organizacyjnej kierunku, ale przede wszystkim rozpoczęcie budowy dobrze przygotowanej i kompetentnej kadry naukowo-dydaktycznej, którą z niezwykłą troską i wytrwałością prowadzi od samego początku prof. dr hab. Józef Szymański. Opracowany został model realizacji procesu dydaktycznego. Polega on na tym, że obok pracowników specjalizujących się w przedmiotach strictly bibliotekoznawczych, etaty pracowników prowadzących stosowne zajęcia nie znajdują się na bibliotekoznawstwie, lecz w macierzystych instytutach. Jest to model trudny w realizacji, ale korzystny merytorycznie. Przedmioty filologiczne w ramach tego modelu zostały oddane instytutom filologicznym, a mianowicie — Filologii Polskiej i obcych. Stąd literaturę polską wykładają m.in. dr hab. M. Rawiński, dr hab. S. Kruk, doc. dr hab. S. Nieznanowski, a literatury obce: prof. dr hab. J. Falicki, prof. dr hab. J. Orłowski, doc. dr hab. G. Bystydzińska, dr B. Kowalowa.

Zajęcia z historii Polski prowadzone są przez pracowników z innych zakładów Instytutu Historii (dr dr A. Sochacka, E. Janas, H. Gmiterek, B. Mikulec, E. Horoch). Stosownie do periodyzacji dziejów, w trosce o wysoki poziom zajęć dydaktycznych, zmieniają się wykładowcy, bowiem jedna osoba nie jest w stanie z pełną kompetencją prowadzić ich przez cały cykl, zwłaszcza że w zajęciach tych dominuje historia kultury i oświaty.

Przedmioty takie, jak pedagogika, psychologia, socjologia, filozofia, nauki polityczne, wykładane są również przez pracowników odpowiednich instytutów: Pedagogiki i Psychologii, Filozofii i Socjologii oraz Międzyuczelnianego Instytutu Nauk Politycznych.

W macierzystym zakładzie pracownicy zajmujący się naukami pomocniczymi historii (dr dr B. Trelińska, K. Skupieński, P. Dymmel, mgr mgr J. Słowiński, H. Seroka, A. Jaroszyńska — do 1988 r.) zostali tak ukierunkowani, że z powodzeniem i pełną kompetencją, a także zaangażowaniem prowadzą takie zajęcia, jak: kodykologia, nauki pomocnicze bibliotekoznawstwa, zagadnienia wydawnicze i księgarskie. Są to dyscypliny bliskie lub wręcz identyczne z tymi, jakie uprawiają jako historycy. Również w ich dorobku naukowym można znaleźć pozycje, które wiążą się z tym kierunkiem¹³.

¹² Zob. Aneks nr 2.

¹³ A. Jaroszyńska, *Krytyka retoryczna w Stanach Zjednoczonych. Zarys dziejów i najnowsze kierunki rozwojowe. Pamiętnik Literacki R. 79: 1988 z. 3 s. 97—119*. P. Dymmel, *Nauki pomocnicze bibliologii. (Zarys problematyki). Roczniki Biblioteczne R. 28: 1984 z. 1/2 s. 277—284; tenże, O edytorstwie naukowym. Przegląd Biblioteczny R. 53: 1985 z. 1 s. 62—71; tenże, Z fundacji artystycznych Koniecpolskich. Iluminowane rękopisy „Roczników” Jana Długosza z Biblioteki Ossolińskich i Biblioteki Czartoryskich. W: *Profile nauki o książce*. Lublin 1988 s. 43—65.*

J. Słowiński, *Badania paleograficzne nad nowożytnymi dziejami pisma łacińskiego (XVI—XVIII w.)*. W: *Profile...* s. 67—110; B. Trelińska, *Dwa nieznanie rękopisy*.

Zainteresowania naukowo-badawcze i działalność dydaktyczna etatowych pracowników bibliotekoznawstwa koncentrują się wokół kilku dyscyplin. Odpowiednio do nich utworzono zespoły dydaktyczno-badawcze. Są to: historia książki i bibliotekarstwo (doc. dr hab. B. Szyndler, dr J. Plis, mgr mgr R. Janiak, M. Juda, A. Pajdziński), historia i teoria bibliografii (dr dr A. Nowak, A. Skrzypczak — 1/2 etatu, mgr A. Matczuk), metodyka i organizacja czytelnictwa (dr Z. Brzozowska — 1/2 etatu, mgr mgr A. Dymmel, A. Kuduk), informacja naukowa (dr A. Krajka, mgr W. Waryszak — do 1987 r.). Trzeba podkreślić, że zespół ten otrzymuje szerokie i kompetentne wsparcie ze strony prof. dra hab. A. M. Lewickiego, doc. dra hab. J. Bartmińskiego, dr dr A. Pajdzińskiej i B. Rejakowej z Instytutu Filologii Polskiej, którzy zajmują się warstwą językoznawczą informacji naukowej oraz doc. dra S. Ząbka i dr H. Popiel z Zakładu Metod Numerycznych i Programowania Instytutu Matematyki. Kolejny zespół — to historia nauki i metodologia bibliotekoznawstwa oraz historia i teoria kultury (prof. dr hab. J. B. Korolec — 1/2 etatu, dr A. Krawczyk, mgr mgr M. Gorczyńska i B. A. Cessak). W ich ramach prowadzone są prace badawcze będące przedmiotem przygotowywanych rozpraw doktorskich i habilitacyjnych, których wyniki publikowane są również na łamach czasopism i w postaci wydawnictw zwartych¹⁴. Oprócz tego w ramach programu resortowego R.P.III.26 „Zabytki staropolskie w kręgu pisma, znaku i obrazu” (kierowanego przez prof. J. Szymańskiego), prowadzone są prace nad „Bibliografią nauk pomocniczych historii w Polsce”, w opracowaniu której — pod kierunkiem dra A. Nowaka — biorą udział dr A. Krajka, mgr mgr A. Dymmel, M. Juda i A. Matczuk oraz z zakresu dziejów drukarstwa (mgr M. Juda). Ponadto sporządzany jest inwentarz rękopisów

kopisy „Praw i porządku ziemskiego Księstwa Cieszyńskiego z XVII w. *Czasopismo Prawno-Historyczne* T. 28: 1976 z. 2 s. 157—164; *taż*, *Semiologiczne aspekty polskiego pisma epigraficznego. Kwartalnik Historyczny* T. 88: 1981 nr 2 s. 431—440; *taż*, *Z zagadnień gotyckiego pisma epigraficznego. Biuletyn Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. Humanistyka* vol. 23: 1981 nr 1 s. 59—68.

¹⁴ B. Szyndler, *Bibliotekarska służba Stefana Żeromskiego*. Wrocław 1977; *Tygodnik ilustrowany „Kłosa”* (1865—1890). Wrocław 1981; *I książki mają swoją historię*. Warszawa 1982; *Biblioteka Zatuskich*. Wrocław 1983; *Wstęp do bibliotekarstwa*. Lublin 1985; *Biblioteka Ordynacji Myszkowskiej w Chrobrzu*. *Rocznik Biblioteki Narodowej* T. 11: 1975 s. 161—180; *Jakub Gieysztor — antykwariusz warszawski (1827—1897)*. *Roczniki Biblioteczne* R. 21: 1977 z. 3/4 s. 681—696.

A. Krawczyk, *Źródła informacji do „Respublica Polonica” Jana Krzysztofa Hartknocha*. *Annales UMCS Sectio F* vol. XL: 1985 s. 117—141.

A. Krajka, *Graniczne własności sum niezależnych zmiennych losowych ze stałą i losową liczbą składników*. Lublin 1988 (rozprawa doktorska, maszynopis, ZNPHiB).

A. Nowak, *Bibliografia. Przegląd Biblioteczny* R. 51: 1983 z. 2/3 s. 219—232; „*Bibliografia historii Polski*” jako źródło badań nad kształtowaniem świadomości historycznej społeczeństwa... W: *Spoteczna funkcja historii a współczesność*. Pod red. Z. Mańkowskiego i J. Pomorskiego. Lublin 1985 s. 147—158; *Jeszcze o początkach bibliografii polskiej*. W: *Profile...* s. 111—127; *Rozwój podstaw metodycznych „Bibliografii historii Polski”*. Lublin 1986 (rozprawa doktorska, maszynopis, ZNPHiB).

J. Plis, *Zasiąg oddziaływania „Kalendarza Lubelskiego” w latach 1869—1918*. *Rocznik Lubelski* T. 23/24: 1981/1982 s. 127—141; *Akcja biblioteczna w Okręgu Szkolnym Lubelskim (1932—1939)*. *Biuletyn Biblioteki UMCS* R. 30/31: 1982/1983 s. 89—113; *Czytelnictwo katolickiej prasy religijnej w diecezji lubelskiej (1931—1932)*. W: *Profile...* s. 161—187; *Biblioteki oświatowe w woj. lubelskim w latach 1918—1939*. Lublin 1986 (rozprawa doktorska, maszynopis, ZNPHiB).

A. Dymmel, *Czytelnictwo literatury naukowej w XIX w. w świetle list prenumeratorów* (na podstawie listy prenumeratorów kajsiewiczowskiej edycji dzieł Kołłątaja). W: *Profile...* s. 143—159.

W. Waryszak, *Kartoteka pieśni ludowych z Lubelskiego na kartach obrzędnie perforowanych*. *Biuletyn Biblioteki UMCS* R. 30/31: 1982/1983 s. 114—123.

Przyjęte do druku:

A. Dymmel, *Listy prenumeratorów jako źródło do badań nad czytelnictwem*. W: *Instytucje — publiczność — sytuacje — lektury. Szkice z historii czytelnictwa*.

M. Juda, *Nobilitacja Marka Ludwika Reverdila bibliotekarza królewskiego*. *Roczniki Biblioteczne* R. 33: 1989 z. 1.

A. Matczuk, *Prace nad zorganizowaniem urzędowej bieżącej bibliografii narodowej w Polsce w okresie międzywojennym*. *Biuletyn Biblioteki UMCS*.

„Roczników...” Jana Długosza (dr P. Dymmel), a dr B. Trelińska uczestniczy w opracowywaniu katalogu kopistów i kolofonów średniowiecznych rękopisów.

W 1983 r. Zakład Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa — wspólnie z Biblioteką Główną UMCS i Zakładem Metod Numerycznych i Programowania Instytutu Matematyki — podjął próbę opracowania bazy danych ALMAXIN. Cele, jakie przysięcały temu programowi, można by określić, jako: dostarczenie informacji użytkownikowi (pracownicy naukowi, studenci), eksperyment (stworzenie bazy danych nauk pomocniczych historii i nauk humanistycznych), budowa teaurusu i indeksów oraz dydaktyczny. Podstawy teoretyczne bazy danych ALMAXIN mogą być wykorzystane do wszystkich nauk humanistycznych. Próbę (opracowanie 300 rekordów) zgodnie z formatem opisu danych przeprowadzono dla 4 dyscyplin nauk pomocniczych historii: paleografia, heraldyka, genealogia i bibliologia historyczna.

Instrukcję wypełniania arkusza wejścia opracowano na podstawie własnych doświadczeń Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej oraz na podstawie doświadczeń Centralnej Biblioteki Rolniczej w Warszawie. Baza danych ALMAXIN ma się składać z szeregu zbiorów zawierających informacje z różnych dziedzin nauki. Obecnie istnieje jedynie zbiór KLIO z zapisami z nauk pomocniczych historii. Założenia bazy danych umożliwiają wydruk różnego typu bibliografii oraz zestawień tematycznych, zarówno w formie stałych profilów, jak i zamówień jednorazowych.

Ważnym elementem kształcenia i doskonalenia kadry są staże zagraniczne. I tak: dr B. Trelińska przebywała na stażu w Uniwersytecie Leningradzkim (1988 r.). Prowadziła tam badania nad średniowiecznymi rękopisami związanymi z Polską, przechowywanymi obecnie w Bibliotece Akademii Nauk ZSRR oraz Państwowej Bibliotece Publicznej im. M. E. Sałtykowa-Szczedrina. Ich rezultatem jest odnalezienie średniowiecznych rękopisów pochodzących z Biblioteki Załuskich. Dr K. Skupiński w tym samym roku odbył staż w Uniwersytecie ELTE w Budapeszcie. Prowadził tam badania mające na celu rozpoznanie środowiska węgierskich notariuszy publicznych, zwłaszcza drugiej połowy XIV w. Współtworzyli oni warstwę wykształconych konsumentów i twórców książki rękopiśmiennej, stanowiącej dla wielu z nich liczące się narzędzie pracy. Obserwowano to szczególnie na przykładzie kodeksów prawniczych i ksiąg formularzowych użytkowanych przez notariuszy publicznych. Wyniki tych prac zostaną wykorzystane w badaniach nad udziałem pracowników kancelarii w tworzeniu kultury książki. Ponadto dają możliwość obserwacji metodami dyplomatycznymi problematyki recepcji treści dzieł prawniczych, stanowiących ważny element kultury średniowiecza. Staże w Lock Haven w Stanach Zjednoczonych (1983 r.) i Uniwersytecie Lwowskim (1986 r.) dra P. Dymmela zaowocowały badaniami nad współczesnymi kierunkami edytorstwa historycznego oraz rękopisami „Roczników...” Jana Długosza. Dr A. Krawczyk, który przebywając na stażu w Uniwersytecie Leningradzkim (1986 r.) interesował się przede wszystkim problemami europejskiej i polskiej historiografii XVII w., a także osiemnastowiecznej historiografii rosyjskiej. Trzykrotnie na stażu zagranicznym przebywał dr A. Nowak: dwukrotnie w Deutsche Bücherei w Lipsku (1980, 1981 r.), gdzie zapoznał się z systemem wydawania bibliografii narodowej, jej stopniem skomputeryzowania i stosunkiem do bibliografii narodowej RFN, trzeci staż odbył w Wilson Library — bibliotece uniwersyteckiej University of Minnesota w Stanach Zjednoczonych (1988 r.). Zapoznał się tam z metodami akcesji, selekcji i układu zasobów tej biblioteki, z zasadami i funkcjonowaniem systemu komputerowego LUMINA. Przeprowadził także analizę ilości i jakości informatorów z zakresu polskiego piśmiennictwa, a także ogólną heurystykę i kwerendę materiału bibliograficznego, dotyczącego bibliografii historycznych. Mgr J. Słowiński, który przebywał na stażu w Uniwersytecie Karola w Pradze (1988 r.) prowadził kwerendę archiwalną i biblioteczną dotyczącą dziejów pisma XVI—XVIII w. Interesowała go także średniowieczna terminologia pisarska. Przebywająca na stażu w Uniwersytecie im. J. A. Komeńskiego w Bratysławie (1987 r.) mgr M. Juda prowadziła badania nad dziejami druckarstwa XVI—XVIII w. Szczególnym polem jej obserwacji były polonica w zasobach bratysławskich bibliotek naukowych oraz Maticy Slovenskiej w Martinie. ~~Mgr W. Waryszak, który odbywał staż w Deutsche Bücherei w Lipsku (1984 r.)~~ interesował się problemami dotyczącymi informacji i automatyzacji procesów bibliotecznych. Odbywająca w 1986 r. staż w University of Minnesota w Stanach Zjednoczonych mgr A. Jaroszyńska zajmowała się historią retoryki, szczególnie średniowiecznej. Obok tego interesowała ją amerykańska współczesna retoryka (speake communication), w tym używanie retoryki w zakresie funkcji biblioteki.

Równie ważne w rozwoju naukowym są staże krajowe, odbywane w uniwersytetach i Bibliotece Narodowej w Warszawie. W tym czasie na stażu przebywali:

dr dr A. Nowak, J. Plis (Biblioteka Narodowa — 1980 r.), A. Krawczyk (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu — 1984 r.), P. Dymmel (Uniwersytet Adam Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytet Jagielloński w Krakowie — 1984 r.), mgr mgr W. Waryszak (Uniwersytet Warszawski — 1985 r.), M. Juda (Uniwersytet Warszawski — 1985 r.), J. Słowiński (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Warszawski — 1985 r.), A. Dymmel (Uniwersytet Warszawski — 1986 r.), A. Matczuk (Uniwersytet Warszawski i Uniwersytet Jagielloński w Krakowie — 1987 r.). W czasie ich trwania prowadzone były prace związane z przygotowywanymi rozprawami doktorskimi i habilitacyjnymi, a także własne studia w zakresie dyscyplin, które pozostają w głównym polu zainteresowań naukowych poszczególnych osób. Istotne jest zapoznanie się z procesem dydaktycznym, realizowanym w danym ośrodku, co sprzyja doskonaleniu własnego warsztatu naukowo-dydaktycznego. Równie ważne jest przyjrzenie się życiu naukowemu tych środowisk oraz warsztatowi badawczemu naukowców tworzących te środowiska.

„Utrzymanie studiów bibliotekoznawczych na poziomie uniwersyteckim uzależnione jest od zachowania równowagi między procesem dydaktycznym a naukowo-badawczym.”¹⁵ W wypełnianiu obydwu zadań — obok form doskonalenia naukowego pracowników — niezwykle istotne są formy kształcenia i naukowej aktywizacji studentów. Dominującą rolę w tym zakresie odgrywają seminaria magisterskie. Ich tematyka podporządkowana jest ogólnym założeniom programowym i badawczym zakładu i makroregionu lubelskiego. Zainteresowania naukowe studentów podążają wieloma torami i koncentrują się na: kodykologii i starej księżce (seminaria prof. dra hab. J. Szymańskiego, dr dr B. Trelińskiej, K. Skupińskiego, R. Szczygła, M. Chachaja), prasoznawstwie (seminaria prof. dra hab. W. Śladkowskiego i dra S. Wiśniewskiego), bibliotekarstwie i historii książki XIX i XX w. (seminarium doc. dra hab. B. Szyndlera), bibliografii (seminarium dra A. Skrzypczaka), informacji naukowej (seminaria prof. dra hab. A. M. Lewickiego, doc. dra hab. J. Bartmińskiego, dr dr A. Pajdzińskiej i E. Maruszaka), literaturoznawstwie i teorii literatury (seminaria prof. dra hab. L. Ludorowskiego, prof. dra hab. E. Łochowej, dra hab. S. Kruka, dr dr M. Woźniakiewicz-Dziodosz, J. Kowalczykówny, B. Misiewiczza i B. Gradzik-Jedynak), naukoznawstwie (seminarium prof. dra hab. J. B. Korolca), czytelnictwie (seminarium dr Z. Brzozowskiej) i kulturoznawstwie (seminarium dra A. Krawczyka)¹⁶. Dotychczasowy dorobek na tym polu wyraża się liczbą 407 magistrów, w tym 179 na studiach stacjonarnych i 228 na studiach zaocznych. Wszystkie seminaria prowadzone są przez samodzielnych pracowników nauki i adiunktów. Wynika to z troski o wysoki poziom prowadzenia tego typu zajęć, a także ich końcowego efektu: prac magisterskich. O tym, że tak jest istotnie, świadczy fakt, że wiele z nich zostało opublikowanych. Zawierają one szereg nowych danych faktograficznych, opartych przede wszystkim na źródłach archiwalnych i bibliotecznych, przeważnie do tej pory nie wykorzystanych¹⁷. Wydawało się też celowe i przydatne udostępnienie niektórych z nich w postaci wydawnictwa zbiorowego. Wydano zatem dziewięć rozpraw o charakterze monograficznym, omawiających działalność lubelskich firm drukarskich i księgarskich XIX i pierwszej połowy XX w., które pierwotnie stanowiły prace magisterskie, powstałe w latach 1980—1982 na seminarium doc. dra hab. B. Szyndlera¹⁸.

Od początku istnienia kierunku na studia zaoczne przyjęto 493 osoby, ukończyło je 306, w tym 228 osób uzyskało magisteria, 85 osób zostało skreślonych, a 102 osoby

¹⁵ H. Więckowska, *System kształcenia bibliotekarzy na uniwersytetach polskich. Przegląd Biblioteczny* R. 39: 1971 z. 1/4 s. 241.

¹⁶ W zakładzie prowadzona jest kartoteka wszystkich prac magisterskich, ponadto wykaz tych, które dotyczą historii polskiego ruchu wydawniczego, opublikowano w wydawnictwie: *Katalog nie publikowanych prac poświęconych historii polskiego ruchu wydawniczego*. Pod red. M. Mlekickiej. Warszawa 1988.

¹⁷ M.in. A. Bochnak, *Kalendarze lubelskie XVIII wieku. Bibliotekarz Lubelski* R. 24: 1979 nr 1/2 s. 5—12; M. Koziołek, *Analiza kodykologiczna rękopisu nr 470 Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie. Roczniki Biblioteczne* R. 26: 1982 z. 1/2 s. 3—21; A. Matczuk, *Bartłomiej Dylągowski i jego „Chronologia”*. Pierwsza bibliografia medyczna w Polsce. W: *Profile...* s. 129—142. B. A. Cessak, *Użytkownicy książki filozoficznej w późnorenansowym Lublinie. Biuletyn Biblioteki UMCS* (w druku).

¹⁸ *Studia z dziejów drukarstwa i księgarstwa w Lublinie w XIX i XX wieku*. Pod red. B. Szyndlera. Lublin 1988.

kontynuują studia. Należy zwrócić uwagę, że w pierwszych sześciu latach odpad studentów był niewielki. Ponad 95% roczników dochodziło do absolutorium, zaś magisteria otrzymywało ok. 60%. Był to niewątpliwie wynik rekrutacji drogą skierowań, ale starano się mu zapobiec w następnych latach drogą ostrzejszego egzekwowania obowiązków. Wyrażna poprawa nastąpiła po wprowadzeniu egzaminu wstępnego na studia zaoczne, który już na samym początku stanowi pewne kryterium selekcji.

Studenci rekrutują się z regionu warszawskiego i makroregionu lubelskiego. Początkowo byli to pracownicy bibliotek publicznych i CİNTE. Poza możliwością skierowania były w zasadzie wszystkie biblioteki, pozostające poza siecią bibliotek publicznych. Wywoływało to duży nacisk na studia zaoczne, właśnie ze strony tych bibliotek. Zmiany nastąpiły z chwilą wprowadzenia egzaminu wstępnego. Wśród studentów znaleźli się bibliotekarze pracujący w bibliotekach szkolnych, pedagogicznych, naukowych i fachowych.

Pośród 407 studentów przyjętych na studia stacjonarne, 218 osób ukończyło je, w tym 179 z magisterium, 33 zostały skreślone, 154 osoby kontynuują naukę. Tą sytuacją przedstawia się odmiennie. Tylko niewielka grupa studentów kończy studia z absolutorium. Wykruszanie się młodych adeptów bibliotekoznawstwa można wytłumaczyć z jednej strony nie przemyślanym często wyborem kierunku studiów (wielu studentów I roku przechodziło na inny kierunek lub rezygnowało ze studiów), a z drugiej strony — niemożliwością podłożenia obowiązkom. Rekrutują się oni w zdecydowanej większości z makroregionu lubelskiego i białostockiego.

Z 125 przyjętych słuchaczy Podyplomowego Studium Bibliotekoznawstwa studia ukończyło 107 osób. Rezygnacja następuje na skutek trudności z pogodzeniem obowiązków zawodowych i obowiązków studenta studiów podyplomowych.

W sumie zatem na studia bibliotekoznawcze przyjęto 1025 osób, ukończyło je zaś 631 (61,6%), w tym 407 (64,5%) uzyskując magisteria, 136 (13,3%) skreślono w trakcie studiów, a 256 (25%) kontynuuje je. Warto dodać, że w tym czasie w zakładzie 1 osoba habilitowała się, zaś 6 doktoryzowało się. Liczby te charakteryzują podjęty wysiłek i uzyskane efekty.

Bardzo ważnym elementem procesu dydaktycznego są praktyki zawodowe. Stanowią one bowiem kontrolę własnej wiedzy studenta, jak również konfrontację wyobrażeń o zawodzie z rzeczywistością. Dla zespołu naukowo-dydaktycznego są miarą osiąganych efektów dydaktycznych. Praktyka jest również pierwszą próbą odpowiedzi na pytanie, czy wybór kierunku studiów i przyszłego zawodu okazał się trafny, czy przypadkowy, zaś studentom studiów zaocznych daje możliwość pogłębienia problematyki najmniej znanej z terenu własnej pracy zawodowej. Program studiów realizowany na UMCS przewiduje praktyki zawodowe dla studentów studiów stacjonarnych po II, III i IV roku oraz po II i III roku studiów zaocznych. Przeniesienie praktyki zawodowej na okres od II roku studiów podyktowane zostało tym, iż studenci po II roku posiadają większy zasób wiedzy związanej z funkcjonowaniem biblioteki i ośrodka informacji naukowej. Mogą ją tym samym bardziej efektywnie wykorzystać w trakcie praktyki, mając więcej doświadczenia w wykorzystywaniu wiedzy teoretycznej nabytej podczas studiów. Bardzo ważnym argumentem przemawiającym za takim usytuowaniem praktyk w planie studiów jest to, że studenci po III roku mają na tyle zaawansowane prace magisterskie, że mogą wykorzystać pobyt na praktykach w różnych bibliotekach na badania związane z pracą magisterską, oczywiście w czasie wolnym od obowiązkowych zajęć. Praktyka zawodowa po IV roku jest odbywana w bibliotekach szkolnych. Wynikło to z włączenia do programu studiów bloku przedmiotów, których realizacja daje uprawnienia do wykonywania pracy na etacie nauczyciela-bibliotekarza.

Praktyki zawodowe odbywają się w całej Polsce, przy czym raczej unika się bibliotek lubelskich, z którymi styka się student w ciągu całego roku. W opiniach kierowników praktyk stwierdza się należyte przygotowanie studentów od strony praktycznego działania. Bardzo często podkreśla się ich szerokie horyzonty ogólnego wykształcenia i gruntowną wiedzę teoretyczną o bibliotekoznawstwie. Wolno przyjąć, że jest to efekt takiego, a nie innego modelowania studiów w UMCS, a także stykania się z nieco odmienną w swym charakterze kadrą naukową, niż ma to miejsce w innych ośrodkach.

Naukowy i dydaktyczny dorobek Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa pozwala optymistycznie patrzeć na dalszy rozwój tego stosunkowo młodego ośrodka. W ciągu tego okresu ukształtowany został program naukowy

i dydaktyczny, którego wyniki są już widoczne (zakończenie 6 przewodów doktorskich i 1 habilitacja, kilka dalszych rozpraw znajduje się w końcowym stadium opracowania). Proces ten nie był łatwy. Zakład od samego początku nie funkcjonował w zadowalających warunkach: trudności lokalowe, brak księgozbioru podręcznego, niewielka liczebność kadry. Przez te lata poprawiła się baza lokalowa, systematycznie gromadzony jest księgozbiór podręczny, okrzepł i podejmuje nowe zadania naukowo-badawcze zespół pracowników mający sprecyzowane zainteresowania naukowe. Należy sądzić, że środowisko bibliotekarskie będą w dalszym ciągu zasilać absolwenci bibliotekoznawstwa z ośrodka lubelskiego, a jego dorobek stanie się znaczący w nauce polskiej.

nr 1

Kierunek studiów:

Bibliotekoznawstwo i informacja naukowa

Czas trwania studiów: 5 lat (10 semestrów)

Lp.	Nazwa przedmiotu	Godziny zajęć						
		w tym						
		Egzamin po semestrze	Razem	wykłady	ćwicz. audytor.	konwersatoria	lektoraty	seminaria
	3	4	5	6	7	8	9	
1	Filozofia	2	90	45	45			
2	Socjologia ogólna	3	60	30	30			
3	Ekonomia polityczna	4	60	30	30			
4	Nauka o polityce	5	60	30	30			
5	Wykład z dyscyplin społ.-pol.	—	30	30				
6	Psychologia	4	90	30	60			
7	Pedagogika	6	90	30	60			
8	Lektorat I kontynuowany	3	90				90	
9	Lektorat II nowy	8	240				240	
10	Lektorat języka łacińskiego	—	120				120	
11	Podstawy nauki o książce, bibliotece i informacji naukowej	—	30			30		
12	Nauki pomocnicze bibliotekoznawstwa	—	60			60		
13	Problemy i metody bibliotekoznawstwa i informacji naukowej	—	60			60		
14	Historia książki, bibliotek i informacji naukowej	3, 4, 6	180	60	120			
15	Zagadnienia wydawnicze i księgarskie	—	60			60		
16	Bibliotekarstwo	2, 4	180	60	120			
17	Bibliografia i inne źródła informacji	6	180	60	120			
18	Informacja naukowa	2	90	30	60			
19	Czytelnictwo	7	120	30	90			
20	Historia nauki i naukoznawstwo	8	90	30	60			
21	Historia literatury polskiej	3	90	30	60			
22	Historia literatury powszechnej	—	50			60		
23	Historia Polski	2	90	30	60			
24	Historia i teoria kultury	5	90	30	60			
25	Problemowe konwersatoria fakultatywne	—	120			120		
26	Specjalizacje: 2	—	180			180		
	I. Dawna książka							
	— Metodyka badań d. książki		60			60		
	— Nauki pomocnicze bibliotek.		60			60		
	— Translatorium		60			60		
	II. Nauka o informacji							
	— Matemat. teoria informacji		60			60		
	— Lingwistyczne podst. inform.		60			60		
	— Języki informacyjne		60			60		

III. Biblioteki Publiczne				
	— Metodyka pracy z czyteln.	60		60
	— Elementy socjologii	60		60
	— Teoria kultury	60		60
27	Wykład monograficzny	—	120	120
28	Seminarium magisterskie	—	180	180
Razem		20+ egz. mg.	2910	705 1005 570 450 180

¹ obowiązują 2 konwersatoria

² obowiązują jedna specjalizacja

I. W okresie studiów student obowiązany jest przygotować pracę magisterską.

II. Studentów obowiązują ponadto:

a) udział w zajęciach wychowania fizycznego — 2 godz. tyg. na roku I, II i III

b) szkolenie obronne (wg przepisów MON)

Aneks

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Studia magisterskie (jednolite)

Plan studiów dziennych

Rozkład godzin zajęć																			
I rok				II rok				III rok				IV rok				V rok			
15 tyg.		16 tyg.		15 tyg.		15 tyg.		15 tyg.		15 tyg.		15 tyg.		15 tyg.		15 tyg.		15 tyg.	
1 sem.		2 sem.		3 sem.		4 sem.		5 sem.		6 sem.		7 sem.		8 sem.		9 sem.		10 sem.	
w	ćw	w	ćw	w	ćw	w	ćw	w	ćw	w	ćw	w	ćw	w	ćw	w	ćw	w	ćw
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
15	30	30	15																
				30	30														
						30	30												
								30	30										
				15	30	15	30					30							
	30		30		30			15	30	15	30				30		30		
	30		30		30		30		30		30								
	30		30																
												30		30					
				15	30	15	30	15	30	15	30								
15	30	15	30	15	30	15	30						30		30				
15	30	15	30					15	30	15	30								
														15	30	15	30		
				15	30														
	30	15	30		30	15	30	15	30										

15	30	15	30	30	60	30	30	30											
				30	30														
					30	30													
				30	30														
					30	30													
				30	30														
					30	30													
						30	30												
				30	30														

60 300 90 285 105 300 105 270 105 330 60 330 75 180 45 120 30 60 30 30

- c) praktyki w bibliotekach, ośrodkach informacji naukowej, wydawnictwach, księgarniach w wymiarze 4 tyg. po II, III i IV roku (w tym po IV roku w bibliotece szkolnej)
- d) udział w 5-dniowej wycieczce naukowej w VI semestrze
- III. 4-tygodniowa praktyka robotnicza przed rozpoczęciem I roku i druga część praktyki w trakcie odbywania studiów w czasie wojny od zajęć dydaktycznych.

Aneks nr 2
Plan Podyplomowego Studium Bibliotekoznawstwa

Lp.	Nazwa przedmiotu	Razem godz.	Wy	Ca	Kw	Sem
1.	Wybrane zagadnienia metod badawczych bibliotekoznawstwa	10	10			
2.	Wybrane zagadnienia z wiedzy o książce	10	10			
3.	Seminaria (dot. prac dyplomowych) do wyboru: a) Czytelnictwo b) Historia książki c) Bibliografia d) Bibliotekarstwo	20				20
4.	Literaturoznawstwo	20				20
5.	Lingwistyczne podstawy informacji	20				20
6.	Socjologia kultury	20				20
7.	Bibliografia	20			20	
8.	Bibliotekarstwo	20			20	
9.	Czytelnictwo	20			20	
10.	Informacja naukowa	20			20	
		180	20	80	60	20